

Кылаас чааһа: «Кыайыны уһансыбыт саллаат»

3 кылаас

Сыаллара:

1. Аҕа саастаах көлүөнэҕэ ытыктабылы иити;
2. Киэн туттар, холобур онгостор дьоммут эйэлээх олох туһугар олохторун толук уурбуттарын үйэтити;
3. Саллаат Никонов Семен Федорович фронтан ыһпыт суруктарын үөрэтии, сырдатты;

Кылаас чааһыгар туттуллар матырыйааллар:

1. Компьютернай презентация;
2. Оҕолор хомуйбут ахтыылара;
3. Хоһоон, ырыалар.

Кылаас чаас былаана:

1. Кирии тыл.
2. Сэри кэминээҕи олох .
3. «Буорах сыттаах суруктар». Никонов С.Ф. суруктарын ааҕы.
4. Ветеран ахтыыта
5. Ветераннарга махтал-хоһоон.
6. Түмүк тыл

Кылаас чаас хаамыта:

Кирии тыл: Аҕа дойду Улуу сэриитэ түмүктэммитэ быйыл 2020 сылга 75 сылын туолар. Хас биридди ыалы тымны тынынан хаарыйбыт, ааспат – арахпат ыар аһыны хаалларбыт бу ынырыктаах сэрии, оччотооҕу биһиги аймахтарбыт Кыайы туһугар охсуспут, олохтоо геройдуу быһыыларын туһунан өйдөбүл көлүөнэттэн көлүөнэҕэ сүтүө суоҕа. Саха саллааттара төрөөбүт дойдуларыттан тэлэһиэн ыраах сэрии толоонугар тийэн уһун сындалбанныах бойобуой сырыны сылдыбыттара. Саа – саадах тутан кыргыһы хонуутугар Ийэ дойду чизһин, көңүлүн туруулаһан көмүскэспиттэрэ. Хаан тохтуулаах, уһун, ыар сэриигэ өстөөх үлтү сынныллыбыта, советскай сиртэн киэр быраҕыллыбыта. Саха саллаата өстөөҕү экирэтэн кыранысса таһыгар тахсан эмиэ кыргыспыта.

Кыргыһы хонуутугар үгүстэр геройдуу охтубуттара. Кинилэр Ийэ дойду көмүскэлигэр, кэнэҕэски ыччат кэскилин иһин бэйэлэрин олохторун биэрбиттэрэ, сырдык тыыннара быстыбыта. Сорохтор охсуһуу уотугар баас ылан дойдуларыгар төннүбүттэрэ. Тыылга кыаммат кырдыаҕастар, дыахталлар, оҕолор хаалан «Барыта Кыайы туһугар, барыта фронт туһугар», - диэн нарын санныларыгар сэрии ыар тыынын эрдээхтик сүгэн бэйэлэрин харыстаммакка үлэлээбиттэрэ, олохтоо.

- Сэрии саҕаламмыт күнүн – сылын ким миэхэ этиэҕэй?

Слайд 1.

- 1941 сыл бэс ыйын 22 күнүгэр диэри ол сағанааҕы оҕолор эмиэ билигин эһиги оонһуу сылдыаргыт курдук, туох даҕаны кыһалҕата суох үөрэ-көтө, оонһуу-көрүлүү сырыттаһтарына «сэрии сағаланна, фашистскай Германия биһиги дойдубутугар өһүөннээхтик саба түстэ» диэн иһитиннэри ыраас халлаанга этин эппитини соһуччу иһилибитэ (Левитан биллэриитин истии).

- 1942 сыллаахха иккис хомуурга Нам уһук сириттэн Түбэ нэһилиэгиттэн Сэмэн Сүөдэрэбис Никонов Ийэ дойдутун көмүскүүр сэриигэ туруммута. Баара суоҕа 32 саастаах ыал тапталаах кэргэнэ, аҕата.

«Мин мантан сэриигэ барбытым» хоһоон ааҕыта (Алик Румянцев)

Слайд 2. Буорах сыттаах суруктар. Сэриигэ атаары хаартыскалар.

«Буорах сыттаах суруктар». Куприянов Алгыстаан фронтан кэлбит эһэтин Никонов С.Ф. суруктарын ааҕыта.

Сэмэн Никонов фронтта тийиэҕиттэн, кыра үөрэхтээх буолан суруктарын быспакка суруйа турбут. Ол туһунан билигин буорах сыттаах, саһарбыт суруктары ааҕабыт:

Олус улаханнык таптыыр доборум Ольга Дмитриевна, таптыыр аџам Федор Саввич уонна оџолорум! Миигиттэн аныгылыы, эдэр ыччат уохтаах – төлөннөөх эбэрдэтэ тутун! Мин доруобуйам чааһа үчүгэй. Эһиги хайдах олоробут? Мин Ленинград куорат таһынааџы боруонга, от ыйын 7 кунугэр кэлбитим сэриилэһэ сылдыабын, билигин окуонаџа суруйа сытабын. Буомбаны, миинэни быраџаллара олус кутталлаах. Миигин өлөн – сүтэн хаалыа диэн айдаара, аһыйа олоруман. Тыыннааџым тухары сурук ыыта туруом. Эһиги миэхэ сурукта ыытын. Миигин кытта Киргизлэй баар, атын дьону билбэппин. Мин аадырыһым маннык: Полевая почта: № 75638 -13. Оџолоргун доборум харыстаа, биһиги сотору өстөөбү кыайан эргиллиэхпит.

Быраһаайдарын барыгыт.

Уйбаан уонна Дьяконов Охонооһой баар буоллахтарына мин кэргэттэрбин көрө - истэ сылдыын, бааргыт тухары сурукта ыыта турун. Дойдубуттан сурук тутта иликпин.

Суруйдум Никонов Семен. 21.07.1942 с.

Тулуй саллаат, тулуй

Ытык Саха сириттэн

Ыраах барбыта уолчаан,

Төрөөбүт төрүт буорун

Түөһүн иһигэр илдьэ.

Сэрии буолар сиригэр сотору кини тиийэн,

Дьоллоох олох туһугар

Дьоһуннаахтык охсуһар.

Тулуй саллаат, тулуй

Сэрии бүтүө тулуй

Эрэн саллаат эрэн

Кыайыы буолуо , эрэн!(Бубякин Ильдар)

Семен Федорович Москва, Ленинград, Челябинской (хайыһар биригээдэтэ), Тула, Саратов, Харьков, Вена, Вильнюс, Таллин, Эстония куораттары босхолоспута.

Слайд 4. Уолаттар толорууларыгар «Хайыһар» ырыа.

- Кыргыз хонуутугар сытан, буулдыа быыһыгар бириэмэ булан саллаат дойдутун, дьонун ахтан үс муннуктаах суруктары ыыта турбут.

Аџам Сүөдэр, таптыыр доборум Ольга Дмитриевна, оџолорум Кычча, Боростуой дорооболорун!

Мин элбэхтик сурук ыытабын. Тула куораттан эһиэхэ 1500 солк. харчыны бөрөбүттээбитим. Туттугут дуо? Миигин фронна өлөн-сүтэн хаалыаџа диэн айманыман. Сэрииттэн кини үгүстүк ордор эбит, эһиги этэннэ эрэ олорун ыалдыбакка, өлбөккө олорун, мин дойдубар эргиллиэм, барыгыт быраһаайдарын! Мин саабын үчүгөйдик ууран кэбинин, анды киирэн эрдэбэ буолуо.

Семен Никонов. 1.06.43 сыл. Бэс ыйа.

Эһэкээм суруга

Эһэкээм суруга сытаахттыыр остуолга,

Элэйэн, сааһаран, санатар сэриини

Уот, булдыа быыһыгар дойдутун ахтара

Хас биирдии тылларга иһиллэр курдуга.

Эһэкээм, өстөөбү кыайангын,

Эргиллиэм диэбиккин дьонноргор,

Эйэлээх олохпут туһугар,

Эптиккин эрэлгин, санааџын.

Эдэркээн бэйэлээх мөссүөнүң,

Элбэх да дьыллар аасталлар,

Кэпсиэбэ куруутун мэлдьитин,

Кыракий хаартыска сэбэрэн.

Турабын билигин сөџөбүн,

*Төбөөбун төнгөтөн, хонкутан,
Хайдахтаах сыллары ааспыккын,
Хапсыһан, киирсигэн, кыайбыккын!* (аафар Айыллаана Куприянова, С.Ф.Никонов хос хос сиэнэ).

От ыйын 10 кунугэр Ленинград куорат таһынаабы фронга сылдыабын. Мин төрөөбүт буорбар хаһан да барар барбат сиригэр сылдыабын, тыыннаабым тухары суругу ыыта туруом, туохтан да дойду, дьонум сурабын истибэт олус куһаҕан буолар эбит.

Дойдубар чакчы эргиллэр биллибэт, оҕолорбун Кыччаны (Тарааны), Боростуойу (Марияны), Молооччугу (Вераны) иитэн - аһатан улахан дьон онор, кинилэр аһа - таһаа суох буоллахтарына мин танаспын, саабын атыылаан аһаарын. Сурукта ыыта охсун.

Семен Никонов. Атырдыах ыйын 29 кунугэр 1943с.

- Элбэх куораттар уонна дэриэбинэлэр уруһхалламмыттар. Дьон олорор да дьизэтэ суох буолбуттара. Ас-үөл кырыымчык, барыта нуорманан эрэ, ону даһаны үлэлиир эрэ дьонно биэрэллэрэ. Үлэлээбэт кырдыаҕастарга, кыра оҕолорго нуорма ас диэн көрүллүбэт этэ. Аччыктааһын, тонуу-хатыы кэлбитэ. Онон оҕолор дьоллоох оҕо саастарын умнарга тийибиттэрэ. Улахан дьоннуун, оҕолор уонна кырдыаҕастар бары үлэбэ умса түспүттэрэ. Биһиги нэһилиэги Үрүҥ Күөл диэн эбэ көмүс хатырыктаабытынан, аар тайҕа тыабыт кыылынан, көтөрүнэн бар дьонун аччыктааһынтан быһаабыта.

Тыылга олорооччулар төһө да уоттаах сэриигэ сэриилэспэтэхтэрин иһин, кыайыыны уһансарга, кыайыыны чуһаһатарга улахан кылааттарын киллэрбиттэрэ. Үлэ фронга диэн ол саһана биир эмиэ саамай наадалаах уонна суолталаах буолбута. Сэриигэ сылдыар саллааттарга үтүлүк, кээнчэ тигэллэрэ.

Слайд 5. Үрүҥ Күөл олохтоохторун ахтытыттан (Григорьев Эрсан ааһан иһитиннэрэр)

- Эр дьоннору сэриигэ хомуйан илдьибиттэрэ, оттон оҕолор улахан дьону кытта колхоз үлэтигэр күнүстэри-түүннэри үлэлээбиттэрэ .

Слайд 6. Сэрии саһанаабы оҕолор.

- Тылы биэрэбит ыалдыһпытыгар, сэрии тулаайаһар, үлэ, спорт ветераныгар, Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыатын хаһаайыстыбатын туйгунугар С.Ф.Никонов кыһыгар – Винокурова В.С.

- Биһиги ыалдыһпытыгар анаан «Ветераннарга махтал» диэн хоһоону ааһар Иванова Джулиана.

Хаар манган баттахтаах эһээлэр, эбээлэр

Эһиэхэ аныыбыт махталбыт тылларын.

Эйэлээх олобу эргитэр туһугар

Кырыыстаах өстөөбү кыйдыырга турбуккут

Илиигит эрчимэ сүрэххит баһата

Үлэбит-хамнаскыт

Кыайыыга кылааккыт

Уруйбут эһиэхэ, эһээлэр

Айхалбыт эһиэхэ Эбээлэр!

Слайд 7. Никонов Семен Федорович ытык иһин толорон, кыайыыны уһансыбытынан киэн туттабыт. Эйэлээх олобу түстээри олохторун толук уурбут саллааттар олоботоох олохторун, билигин биһиги эдэр көлүөнэ ыччаттар салһаан олоурохтааһыт. Кинилэр ааттара үйэттэн үйэбэ ааттана турдун! Аһа көлүөнэ албан ааттаах үгэстэрин салгыы сайыннара туруохха! Улуу Кыайыынан араначыламмыт бүгүҥнү күннээби эйэлээх олохпутун харах харатын курдук харыстыабын!